

Fodor László

Kiss Áron (1845–1908)

Kiss Áron, a magyar nevelésügy kiváló képviselője a néhai Szatmár vármegyei Porcsalmán született 1845. július 13-án. Gyermekkora nem igazán nevezhető boldognak, mert édesanyját korán, alig két éves korában elvesztette, apja pedig – egy meglehetősen zaklatott életű református lelkész – neveltetését a nagyszülőkre bízta. Gyermekkori fejlődése ekképp eléggé hányatott volt. Mindennek ellenére mind az alapfokú, mind pedig a gimnáziumi tanulmányai során mindig jó tanulási teljesítményekről tett tanúbizonyságot. Elemi és alsó fokú tanulmányait Szatmárnémetiben végezte. Gimnáziumi stúdiumokat a hírneves sárospataki Református Kollégiumban folytatott, és 1862-ben érettségizett le. Ennek utána rövid ideig jómódú családnál házi nevelőként, majd tanítóként működött, végül pedig segédlelkész lett édesapja mellett. Közben a sárospataki akadémián filozófiát, teológiát és jogot hallgatott, de ugyanakkor nevelés- és oktatástani előadásokra is járt. Ugyanakkor Szatmáron ügyvédi tanulmányokat is folytatott, és miután (bírói és ügyvédi) képességvizsgát tett, egy ideig gyakornokoskodott is. Érdeklődése ebben az időben azonban már egyre inkább a nevelés és oktatás kérdéseire irányult. Az 1870-es év fordulópontot jelentett életében, ugyanis a Nagykőrösi Református Tanítóképző (az ottani gimnáziumból kivált intézmény) igazgatójává nevezték ki. Állásának betöltésekor székfoglaló előadását a kor nagynevű német pedagógusáról, a német tanítók tanítójáról, tisztelt példaképéről – Adolf Diesterweg-ről (1790–1866) – tartotta. Itteni tevékenységének során többek között felújult az épület, kiszélesedett az önálló katedrával rendelkező tanári testületet, korszerűsítődött az egész tanulmányi rend, új tankönyvek jelentek meg, és létrejött egy gyakorlóiskola is. Egy évvel később, 1871-ben miniszteri támogatással Ausztriában, Németországban, Olaszországban és Svájcban tett tanulmányi utakat. Elsősorban az iskolai oktatásszervezés, a tanítóképzés és a népoktatás helyzetét tanulmányozta, és a sajátos szakirodalmat olvasta. Benyomásait, felgyülemlett tapasztalatait részletesen megírta és közreadta. Az 1874-es esztendőben bölcsészdoktori vizsgát tesz Kolozsváron neveléstörténeti témában. Ebben a vonatkozásban feltétlen meg kell említeni, hogy ő az első olyan magyar pedagógiai gondolkodó és szakíró, aki neveléstörténeti kutatások révén szerzi meg doktori címét. A külföldön összegyűjtött oktatásügyi tapasztalatai alapján szót emel egy központi pedagógiai könyvtár (nevelésirodalmi magyar könyvtár), később pedig egy Tanszermúzeum létesítésének érdekében. Ez 1877-ben létre is jön Országos Tanszermúzeum

elnevezés alatt, amely egy pedagógiai könyvtárat is magában foglalt. A Budapesti ma is működő Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum ennek az intézménynek a jogutódja. Írásaiban rendszerint a tanítóság és a tanítóképzés problematikáját, valamint az oktatásmódszertan és a neveléstörténet kérdéseit érintette. Egyébként közel kétszáz cikkben mutatta be (többnyire a Néptanítók Lapjában, amelynek két évtizeden át szerkesztője is volt) a kiváló régi pedagógiai értékeket, a jelentős magyar pedagógusokat, azok tevékenységét és alkotásait. Úgy vélte, hogy mind az oktatási gyakorlat, mind pedig a pedagógia számára a történeti megalapozottság egyszersmind nélkülözhetetlen. Azt lehet mondani, hogy Kiss Áron az első jelentős magyar neveléstörténeti szakírók egyik kimagasló alakja (többek között Szabó Mihály, Dölle Ödön, Erdődi János, Baló József, Molnár László, Lubrich Ágost és Fináczy Ernő mellett). Mindenképpen említésre méltó Kiss Áron tankönyvíró tevékenysége is, hisz hol egymaga, hol társszerzők segítségével mintegy 26, különböző tantárgyokhoz kapcsolódó tankönyvet, ugyanakkor módszertani útmutatót és tanítói kézikönyvet adott közre. Alig 30 évesen, 1875-től a budai állami tanítóképző, a hírneves Paedagogium pedagógia tanárává nevezik ki. Pedagógiai tevékenysége tulajdonképpen mostantól teljesebbé válik. Itt két évtizedre kiterjedő tevékenysége után a szervezettül már különvált polgári iskolai tanítóképző igazgatói teendőit látta el. Ezekben a minőségeiben egyebek között a tanítóképzési színvonal emelésének, a neveléstudomány fejlesztésének, a pedagógiai szakirodalom gazdagításának szükségességét folyamatosan hirdette. Egy 1883-ban megszervezett Országos Tanítógyűlésen Kiss Áron indítványt nyújtott be az ország területén fellelhető gyermekjátékok, táncok, dalok és mondókák összegyűjtésére, és azoknak a nevelés szolgálatába állítására. Ekkor teszi közzé híressé vált felhívását is: „Te gyűk a játékot közüggé!” A nagyszabású gyűjtésben több mint 200 néptanító vett részt az ország minden régiójából. Közreműködésük eredményeként hatalmas anyag halmozódott fel. Ezt Kiss Áron végül 1891-ben „Magyar gyermekjáték-gyűjtemény” címmel könyv formájában publikálta. A kötet elő- és utószavában bemutatta a magyar játéktörténet vázlatát, és lehetséges kritériumokat állapított meg a bemutatott nagy kiterjedésű anyagnak a nevelési folyamatban való hasznosításának viszonylatában. Nagy érdeme továbbá, hogy az 1891-ben alapított Magyar Pedagógiai Társaság (amelynek szervezésében úgyszintén aktívan részt vett) halaszthatatlan feladatának tekintette a pedagógiai irodalom könnyű hozzáférhetőségének kidolgozását, valamint a jelentős külföldi pedagógiai irodalom bemutatását, az oktatásra vonatkozó fejlemények és törekvések népszerűsítését. Kiss Áron fontos szakmai feladatának tartotta a tanítóképzőben dolgozó tanárok alapos és széles körű tudományos képzettségét,

amennyiben úgy vélte, hogy végső soron és a legnagyobb mértékben tőlük függ nemcsak az oktatás minősége, hanem az egész társadalom fejlődése is.

Fontosabb művei közül ezennel a következőket tartom megemlítendőnek:

- *A neveléstörténet kézikönyve különös tekintettel Magyarországra*. Pest, 1872.
- *Adalékok Magyarország nevelés- és oktatásügyi történetéhez*. Budapest, 1874.
- *Nevelés és oktatástan*. Budapest, 1876 (társszerző Öreg János).
- *A protestáns népiskolai vallásitanítás módszertana tanítóképezdek számára*. Budapest, 1879.
- *Hazai történelem és alkotmánytan a népiskolák számára*. Budapest, 1880.
- *A magyar népiskolai tanítás története*. Budapest, 1881.
- *Vezérkönyv a népiskolák történelemtanításához, egyszersmind bevezetés a történelemtudományba*. Tanítók és tanítójelöltek számára. Budapest, 1882.
- *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*. Budapest, 1891.

A tanítóképzés területén gyakorlatilag élete végéig (1908-ig) végzett lelkes tevékenységével a „magyar tanítók tanítója” és a „magyar Diesterweg” kiüntető elnevezéseket érdemelte ki. Újító pedagógiai elveket valló, iskolafejlesztő, oktatásirányító, gyermekjátékgyűjtő és közösségszervező tevékenységének, valamint termékeny szakirodalmi munkásságának alapján azt lehet megállapítani, hogy Kiss Áronban ma a XIX. századi magyar oktatásügy és neveléstudomány kimagasló, eredeti és nagy hatású alakját lehet tisztelni.

Irodalomjegyzék

- Fehér Zoltán (1989): *A porcsalmai parókiától a budai Tanítóképző Intézetig*. In: Pedagógiai Műhely, 3. sz., 141–145.
- Jáki László (2008): *Kiss Áron a tankönyvíró*. Elektronikus Könyv és Nevelés. X. évf., 2. sz.
- Kelemen Elemér (2007): *A tanító a történelem sodrában*. Tanulmányok a magyar tanítóság 19–20. századi történetéből. Iskolakultúra, Pécs, 74–81.
- Kriston Vízi József (2005): *Kiss Áron 1845–1908*. OPKM, Budapest. (Tudós tanárok – tanár tudósok)
- Müllerné Seres Ágota (1984): *Kiss Áron tankönyvírói munkássága*. Neveléstörténeti füzetek, 1. Szerk. Kelemen Elemér. OPKM, Budapest. 121–126.